

İskandinav Ülkelerinde Kadına Hayat Tozpembe mi? Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Masalı

Meryem ŞAHİN, 29 Eylül 2019

<https://www.erdemlidurus.com/iskandinav-ulkelerinde-kadina-hayat-tozpembe-mi-toplumsal-cinsiyet-esitligi-masali/>

Toplumsal cinsiyet özellikle son yıllarda kadın hareketinin üzerinde ısrarla durduğu, haremle savunduğu bir kavramdır. Kavram cinsiyetlerin sosyal hayatta sergiledikleri rollerin biyolojik cinsiyetinden ziyade, sosyal kurgularla ilgili olduğunu iddia etmekte; bu sosyal kurguların da çoğu zaman kadını dezavantajlı duruma soktuğu, kadına yönelik ayrımcılık yaptığını öne sürmektedir. Bu ayrımcılığın ortadan kalkması ve kadının da toplumsal hayatta erkeklerle aynı sosyal rollere sahip olması ideal seviye olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyette eşitliğin sağlanması çeşitli parametreler üzerinden değerlendirilmektedir. Örneğin, siyasette, karar alma mekanizmalarında cinsiyetlerin eşit düzeyde temsil edilmesi, eğitim olanaklarından eşit düzeyde faydalanılması, mesleklerde cinsiyete göre ayırım yapılmaması... Birleşmiş Milletler tarafından 2013 yılında kabul edilen Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri 5 farklı temada toplam 52 göstereyi kapsamaktadır. Bunlar şu şekildedir:

• **Ekonomik Yapı, Üretim Faaliyetlerine Katılım ve Kaynaklara Erişim** (Büyükliğüne göre sahibi kadın olan ferdi mülkiyet işveren girişimlerin oranı, cinsiyete göre arazi sahibi olan yetişkin nüfus oranı, cinsiyete göre genç işsizlik oranı, cinsiyete göre işgücüne katılım oranı, cinsiyete göre ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların istihdam içindeki oranı vb.)

• **Eğitim** (Cinsiyete göre en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı, cinsiyete göre yükseköğrenim düzeyinde bilim, mühendislik, imalat ve inşaat alanlarından mezun olanların oranı, cinsiyete göre yükseköğrenim okutmanları/profesörlerin oranı vb.)

• **Sağlık ve İlgili Hizmetler** (Cinsiyete göre beş yaş altı ölüm hızı, cinsiyete göre obez yetişkinlerin oranı, cinsiyete göre tütün kullanma yaygınlığı, cinsiyete göre 60 yaştaki yaşam beklentisi vb.)

• **Kamu yaşamı ve karar alma** (Cinsiyete göre bakan ve milletvekili oranları, cinsiyete göre hâkim oranı, cinsiyete göre polis oranı, yönetici pozisyonlarındaki kadınların oranı)

• **Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsani Hakları** (Adölesan doğurganlık hızı, eşi/birlikte olduğu kişi dışındaki kişiler tarafından 15 yaş sonrasında fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmış 15-49 yaş grubundaki kadınların oranı vb.)

Belirlenen parametrelerde kadın ve erkek alanında eşitliğin sağlanmasının kadınlar için dünyayı daha huzurlu hale getireceği varsayılmaktadır. Ülkemiz toplumsal cinsiyet eşitliği indekslerinde çoğunlukla alt düzeylerde yer almakta ve bu durum özellikle kadın örgütleri

tarafından utanç kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği indekslerinde üst sıralarda ise İskandinav ülkeleri yer almaktadır. İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya toplumsal cinsiyet eşitliğinde model ülkeler olarak sunulmakta, diğer ülkeler de bu ülkelerdeki oranlara yaklaşmak için çabalamaktadır. Çünkü kadınların daha mutlu olmasının, şiddetten korunmasının tek yolunun bu göstergelerde eşitlenmesi olduğu varsayılmaktadır. Toplumda sayısal olarak erkeklerle eşit temsil edilen bu ülkelerde kadının durumuna bakıldığında ise hedeflenen mutluluğun oldukça tartışmalı olduğu görülmektedir. Pek çok rapor, belge bu ülkelerde kadına yönelik şiddetin, tecavüz oranlarının yüksekliğine dikkat çekmektedir. En son Uluslararası Af Örgütü'nün (2019) yayınladığı rapor (1) Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç'teki şiddetin en ağır türlerinden olan tecavüz vakalarına dikkati çekmiştir. Rapora göre, her yıl Finlandiya'da yaklaşık 50.000 kadın tecavüz dâhil cinsel şiddete maruz kalıyor. Bu suçların faillerinin çoğu ise hiçbir zaman adalete teslim edilmiyor. 2017 yılında tecavüzden dolayı sadece 209 mahkûmiyet kararı verildi. Benzer şekilde İsveç'teki yüksek tecavüz oranlarına rağmen, 2017 yılındaki vakaların sadece % 6'sı kovuşturulmaya tabi tutuldu. Danimarka'da da benzer tablo mevcut. Bu ülkede tecavüz vakalarının büyük çoğunluğu polise bildirilmezken, mağdur polise gittiğinde ise kovuşturma veya mahkûmiyet kararı verilme şansı çok düşük oluyor. 2017 yılında tecavüz veya tecavüz girişimine maruz kalan 24.000 kadından sadece 890'ı polise şikâyetinde bulundu. Bunlardan 535'i kovuşturulurken, yalnızca 94'ü mahkûmiyetle sonuçlandı. Toplumsal cinsiyet eşitliğinde model olarak sunulan bu ülkelerdeki yüksek tecavüz oranları, Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri Kumi Naidoo tarafından da çelişki olarak ifade edilmiştir.

Ülkemizde şiddete, tacize uğrayan kadınların oranının resmi istatistiklerden daha yüksek olduğu; şiddete uğrayan kadınların durumu adlileştirmediği, adalet mekanizmalarına güvenmediği vurgulanmaktadır. Bu açıklamalar sadece ülkemize özgü değildir. Benzer açıklamalar İskandinav ülkeleri için de yapılmaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre kadınların polise gitmekte isteksiz davrandıkları, uzun çabalar sonucu bildirimde bulunmaya ikna edildikleri, kadınların soruşturmanın açılmaması, geç açılması ve takipsizlikle sonuçlanmasından sonra hayal kırıklıklarına uğradıkları ve adalet mekanizmasına olan güvenlerini yitirdikleri; hatalı yasalar, yaygın zararlı inanışlar ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bu ülkelerdeki tecavüzcülere bir dokunulmazlık verdiği ifade edilmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda ifade edilen polisin kadınlara inanmaması, çevrelerindeki insanların olayı öğrenmesi ve yaşam tarzlarının mercek altına alınması durumları da ülkemizde kadın örgütlerinin sık sık vurguladığı hususlardır. İskandinav ülkeleri örneklerinden de anlaşılacağı gibi bu durumlar toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla engellenebilecek durumlar olarak görünmemektedir. Bu ülkelerde kadınlar karar alan mekanizmalarında eşit düzeyde temsil edilmeyi başarabilmiş, erkeklerde eşit düzeyde istihdam edilebilmiş, aile içi rollerde eşitlik sağlanabilmiş; fakat kadına yönelik sorunlarda ciddi farklılaşma yaşanmamıştır.

Cinayet verilerinde de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının koruyucu olmadığı görülmektedir. İzlanda ve Finlandiya'da 2016 yılında 1 milyon kişi başına düşen kadın cinayeti sayısı 6 iken, Türkiye'de ise bu oran aynı yıl 3,7'dir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2015 verilerine göre yayınladığı ülkeler sıralamasında İngiltere ve Japonya 1 milyon nüfus başına düşen 2 kadın cinayetiyle oranları en düşük ülke konumundayken; İsviçre, Yunanistan, İran, Gürcistan'da bu sayı 1 milyon nüfus başına 4'tür. Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İspanya'da 5; İsrail, Ermenistan ve Hırvatistan'da 7; Belçika, Avusturalya ve Romanya'da 8 kişidir. Türkiye 2015 verilerine göre Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İspanya ile aynı bantta yer almaktadır. (2) Görüldüğü gibi aynı bantta yer alan ülkeler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinde model ülkeler de, bu konuda en alt sıralarda yer alan ülkeler de bulunabilmektedir. Bu verilere dayalı olarak kadın cinayetlerini önlemede de toplumsal cinsiyet eşitliğinin etken faktörlerden biri olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Bu ülkelerde sadece insana değil, hayvana taciz de ön plandadır. Hayvan genelevleri ile bilinen Danimarka'da hayvanlarla cinsel ilişki daha birkaç sene önce yasaklanmışken, Finlandiya'da hâlâ yasaldir. Verileri artırmak mümkündür. Buradaki temel soru toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu ülkelerdeki şiddet vakalarını önlemede yetersiz kalmasına rağmen, ülkemizde neden tek çözüm reçetesi olarak sunulduğudur. Toplumsal cinsiyet eşitliğini uzun yıllardır devlet politikası haline getiren bu ülkeler, ülkemizin aynı yöntemlerle erişmek için çabaladığı pembe dünyaya erişememiş görünmektedir. Bu durum çoğu zaman kendi ifadelerinde de yer almaktadır. Bilgi Üniversitesi'nin 2015 yılında düzenlediği "Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Yeni Bir Dönem: İstanbul Sözleşmesi" adlı panelde konuşan sözleşme hazırlanma sürecinin önemli isimlerinden Prof. Dr. Feride Acar, sözleşme hazırlanma sürecinde ülkeler arasında yürütülen tartışmalara değinmiştir. Burada ilginç bir bilgi olarak İsveç ve Danimarka gibi İskandinav ülkelerinin temsilcilerinin toplumsal cinsiyet temelli şiddet kavramına itiraz ettiğini, toplumsal cinsiyet kavramının demode olduğunu dile getirdiklerini söylemiştir. (3) Bu ülkeler bir bakıma kendi ülkelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının kadınları korumada yetersiz olduğunu beyan etmiştir.

Maksadımız ülkemizde kadının durumunun dünya ülkelerinden daha iyi olduğunu sunmak ya da kadına ilişkin problemler yaşanmadığını iddia etmek değildir. Burada var olan problemin çözümünde yaslanılan reçetenin geçerliliğini sorgulamak amaçlanmaktadır. Görünen o ki toplumsal cinsiyette eşitliğin sağlanması kadını şiddetten, tacizden, tecavülden korumak için yeterli olmamaktadır. Bu durumda şiddetin kökenlerine dair daha derinlikli çalışmalar yapmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. Yoksa toplumsal cinsiyet eşitliği pembe bir rüya olarak sunulmaya, kadınlar da bu süreçte mağdur olmaya devam edecektir.

1. Uluslararası Af Örgütü (2019). Time for Change - Justice For Rape Survivors In The Nordic Countries. London: Amnesty International Ltd.

2. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201903061038048843-soylu-faili-mechul-kadin-cinayeti-yok/>
3. <https://www.youtube.com/watch?v=0d6e6x-KF7s> (26.06-26.30 dk aralığı)